

وضع روشن ضریب جینی و رشد اقتصادی، نگران تورم و مسکن

شاخص‌های اقتصادی در ۲ سالگی دولت چه می‌گویند؟

میثم اکبری خیرنگار گروه اقتصاد

شب چهارشنبه بود که سید ابراهیم رئیسی در نهمین گفت‌وگو تلویزیونی خود با مردم به تشریح وضعیت کشور و اقدامات انجام گرفته در طول تصدی سمت ریاست جمهوری پرداخت. آمارهای اقتصادی اعلام شده توسط وی و آنچه که از روند اقتصادی کشور دیده می‌شود اگرچه در بخشی از حوزه‌ها نظیر افزایش درآمدهای نفتی و تولیدات صنعتی و رشد تشکیل سرمایه نوید دهنده اقدامات مثبتی هستند اما در کنار این مساله بخش‌های دیگری نظیر تورم مزمن به یادگار مانده از دهه‌ها قبل که اخیراً تشدید نیز شده و همچنین موضوع ساخت مسکن، به نظر می‌رسد مواردی هستند که می‌توانند اقدامات مثبت رادر سایر حوزه‌ها تحت الشعاع قرار دهند. این موضوع اثر خود را بر آستانه نینموده حضور خود در کشور نیاز دارد تا با نگاهی جامع و همچنین تمرکز بر فرآیندهای اجرای اصلاحات که کمترین اثر منفی را بر مردم بگذارد، موجب کاهش تلاطمات اقتصادی رابه‌عنوان مهم‌ترین چالش روز کشور فراهم آورد.

هیچ‌عنوان راضی کننده نبوده و جهت پیشرفت و توسعه کشور نیاز به نرخ رشد اولایا و دوما با ثبات و ادامه دارد.

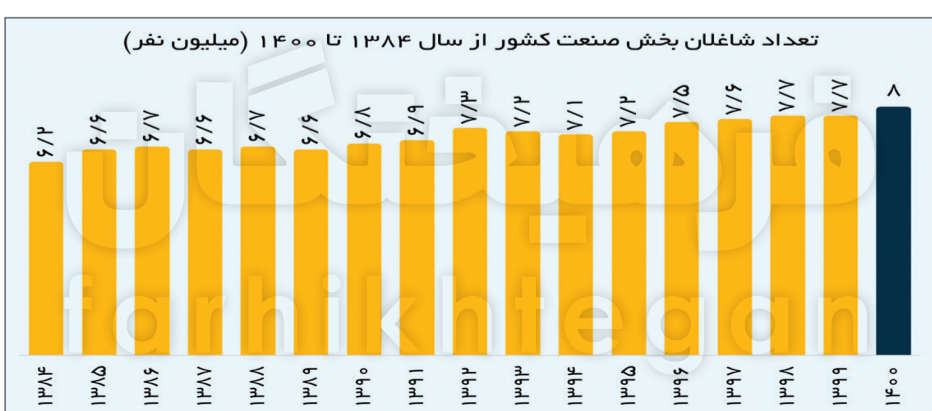
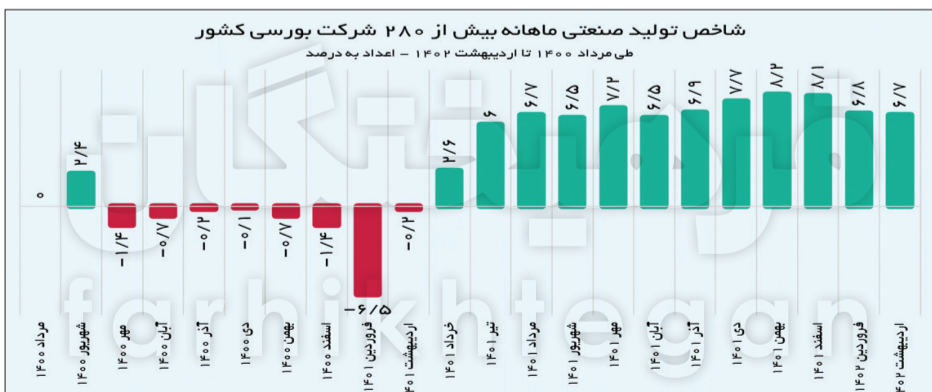
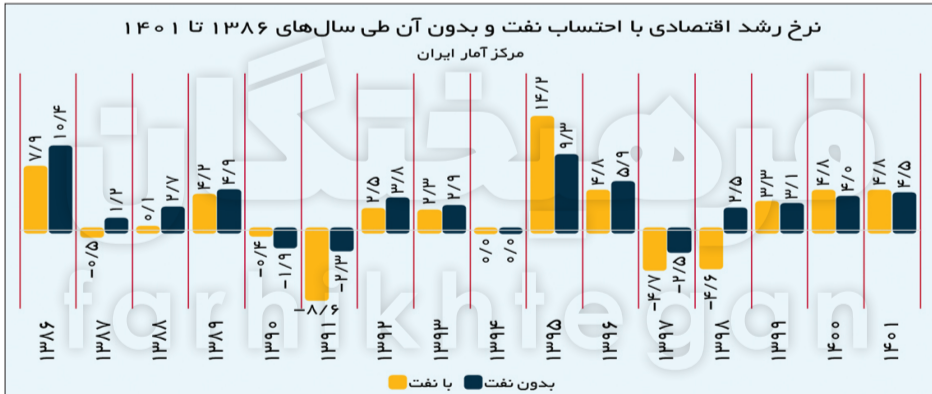
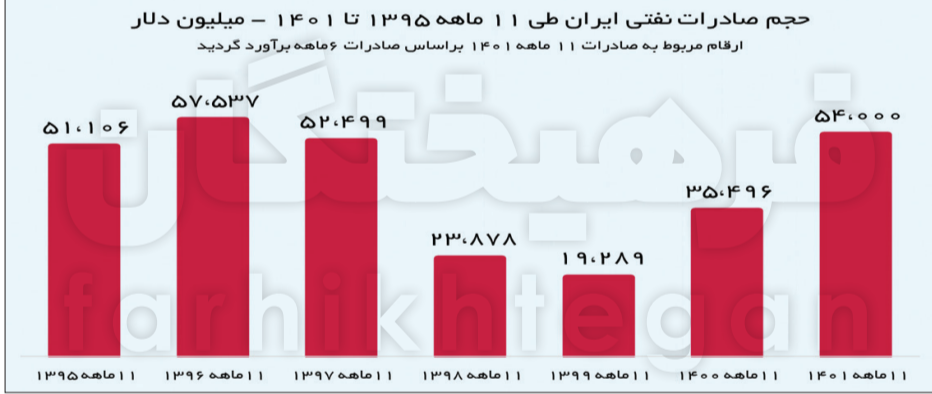
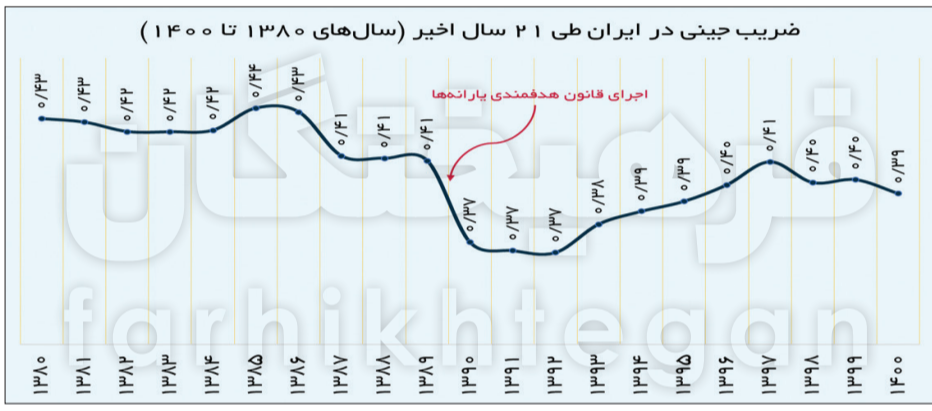
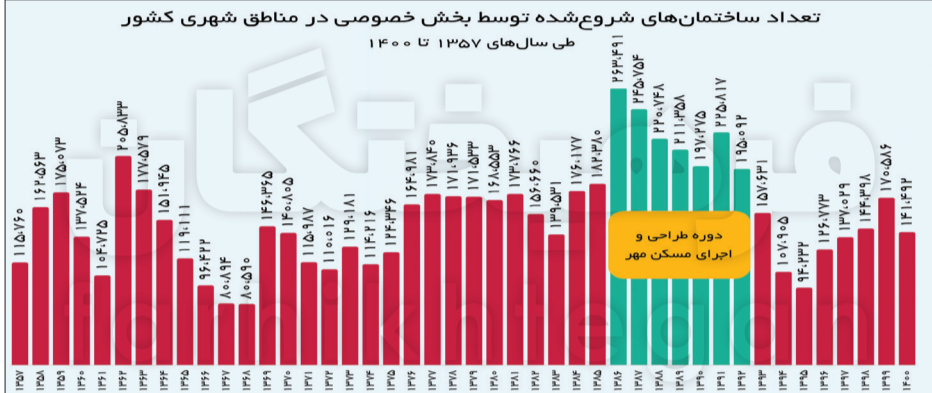
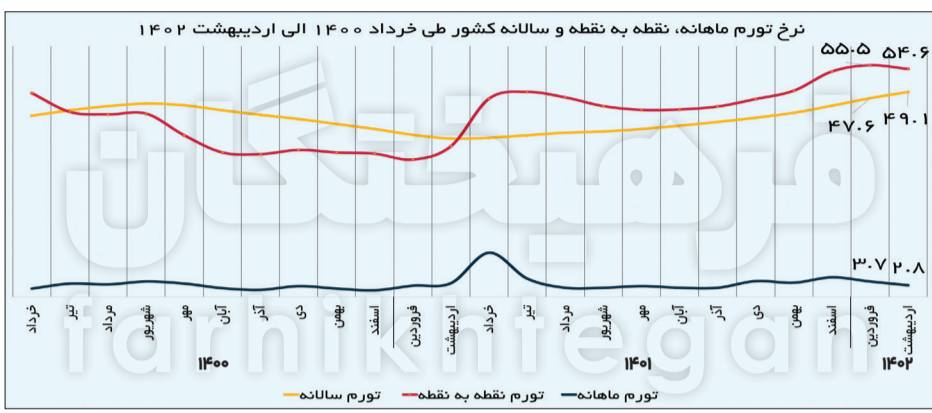
بهبود سرمایه‌گذاری خارجی و اثر آن بر بودجه عمرانی و تشکیل سرمایه

جذب سرمایه‌گذاری خارجی از آن جهت که نسبت به منابع داخلی به میزان بسیار زیادتری وجود داشته و همچنین با استفاده از سرمایه خارجی می‌توان منابع مالی داخلی را صرف فعالیت‌های دیگر توسعه‌ای کرد اهمیت بالایی دارد که کم‌اینکه استفاده از این ابزار و دخیل کردن سرمایه‌گذاران خارجی در پروژه‌های داخلی موجب دید مثبت نسبت به کشور و عوامل داخلی می‌گردد و به همان میزان و بلکه بیشتر در توسعه تعاملات اقتصادی و حتی غیراقتصادی نظیر موارد سیاسی و امنیتی نیز کمک می‌کند. در این خصوص باید گفت نگاهی به روند جذب سرمایه خارجی کشور طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ نشان دهنده آن است (آنچه که در هیات سرمایه‌گذاری خارجی تصویب گردیده و به فعلیت نرسیده) و سرمایه‌گذاری خارجی معتبر (که به پروژه‌های روی زمین تزیق شده) گرچه بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ سالانه بین ۴ تا ۶ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی مصوب شده و در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۵ سرمایه‌گذاری خارجی مصوب حتی از ۱۰ میلیارد دلار نیز فراتر رفته، اما آنچه برای کشور حائز اهمیت بوده سرمایه‌گذاری خارجی معتبر و جذب شده است؛ بر همین اساس، در حالی که بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ مجموع سرمایه‌گذاری خارجی کشور حدود ۶۹ میلیارد دلار بوده، اما در این مدت رقم واقعی سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده و معتبر نزدیک به ۲۲ میلیارد وارد کشور شده است. در این میان، سال ۱۴۰۱ با جذب ۴ میلیارد و ۱۹۳ میلیون دلار رکورددار بیشترین میزان جذب سرمایه خارجی بوده است. همچنین این میزان در سال ۱۴۰۰ به ۲ میلیارد و ۳۷۹ میلیون دلار می‌رسید که حدود ۵۲۱ میلیون دلار آن در طول دوره دولت روحانی و یک میلیارد و ۸۵۸ میلیون دلار در نیمه دیگر سال که مربوط به دولت ابراهیم رئیسی بوده است.

اثر این موضوع رابه‌نوعی می‌توان در بهبود نرخ تحقق بودجه عمرانی دید؛ چرا که نگاهی به آمار نشان می‌دهد که علی‌رغم تخصیص ۲۷۴ هزار میلیارد تومان به بودجه عمومی که ۱۳۳ هزار میلیارد تومان بیش از بودجه عمرانی سال ۱۴۰۰ است میزان تحقق بیش از ۱۰۰ درصدی در این خصوص به‌جا گذاشته و به‌نوعی رکورد ۳۰ ساله در تحقق بودجه تخصیص یافته به بخش عمرانی را رقم زده است؛ مساله‌ای که علاوه بر تسریع در روند تکمیل پروژه‌های ناتمام و بهره‌مندی جامعه از آن، زمینه‌ساز تحرک زنجیره‌ریزی از صنایع دخیل در این امر راهم می‌سازد. همچنین نکته مهم در خصوص وضعیت صنعتی کشور توجه به نرخ تشکیل سرمایه ثابت ناخالص است چرا که روند تشکیل سرمایه ثابت تولید ارزش افزوده و ایجاد اشتغال از این رهگذر رابه دنبال دارد بلکه این سرمایه‌های انباشت شده، خود به منبع مولد برای سرمایه‌گذاری‌های مجدد اما با رشد جهش وار منتهی می‌شوند و می‌توان آن را زیرساخت توسعه‌ای سایر بخش‌های اقتصادی و غیراقتصادی دانست. بررسی آمار تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ماشین‌آلات به‌عنوان حوزه‌ای که ورود و به کارگیری تجهیزات جدید مبین افزایش تولید، کاهش سن تجهیزات و افزایش فعالیت صنعتی و ایجاد ارزش افزوده و اشتغال است، نشان می‌دهد تشکیل سرمایه ناخالص در بخش ماشین‌آلات طی ۱۱ ماهه سال ۱۴۰۰ رشد ۱۱٫۲ درصدی داشته که این میزان در ۱۱ ماهه سال ۱۴۰۱ به رشد ۱۹٫۷ درصدی رسید که می‌تواند نشان دهنده افزایش میزان توجه به این بخش باشد؛ مساله‌ای که به‌دلیل نظر گرفتن سایر عوامل اقتصادی و غیراقتصادی، می‌تواند در صورت پایداری شرایط و افزایش روابط بین‌المللی به بهبود سریع تر اقتصاد کمک کند.

مسکن؛ پاشنه آشیل دولت رئیسی؟

تهیه و ساخت مسکن و اهمیت آن در تشکیل دوام خانواده مساله‌ای است که اهمیت آن رابه هیچ‌عنوان نمی‌توان کتمان کرد و اتفاقی که در وعده‌های رئیس‌جمهور در ایام انتخابات ساخت ۴ میلیون واحد مسکونی که در راستای اجرای قانون جهش تولید مسکن بود می‌چرخید، اما نگاهی به آمار نشان می‌دهد که این وعده تاکنون به‌واسطه عوامل مختلفی به هدف خود نرسیده است چنانکه افزایش شدید هزینه خرید و اجاره مسکن موجب شده تا سهم بیشتری از هزینه خانوار جهت پرداخت اجاره منزل تخصیص داده شود (که طبیعا کنار گذاشتن هزینه بیشتر برای مسکن به معنای کم کردن هزینه‌های خوراک و تفریح خانوار است). داده‌های مرکز آمار ایران در این خصوص نشان می‌دهد، در مناطق شهری کشور حدود سهم مسکن از هزینه‌های خانوار از ۲۸ تا ۲۹ درصد طی سال‌های ۱۳۵۶ تا ۱۳۸۴ به ۳۰ تا ۳۳ درصد تا سال ۱۳۹۶ رسیده است. اما در سال ۱۳۹۷ با شوک تحریم‌ها، التهابات ارزی، افزایش تورم و هجوم تقاضاهای سرمایه‌ای به بخش مسکن، این بخش نیز با جهش شدید قیمت‌ها روبه‌رو شد و نتیجه آن، عقب‌ماندن قدرت خرید خانوارها از قیمت مسکن بود. با جهش قیمت‌ها در بازار مسکن که طی چندسال اخیر رخ داده، آمارهای مرکز آمار ایران نشان می‌دهد سهم مسکن از کل هزینه‌های خانوار (خوراک و غیرخوراک) به ۳۵٫۵ درصد در سال ۱۳۹۷ و به بیش از ۳۶ درصد در سال ۱۴۰۰ رسیده است. البته این عدد مربوط به میانگین کل مناطق شهری کشور بوده و طبق گزارش هزینه درآمد مرکز آمار ایران، طی سال ۱۴۰۰ سهم مسکن از هزینه‌های خانوار در استان تهران حدود ۴۸ درصد، در استان البرز ۳۹٫۴ درصد، در استان همدان ۳۸ درصد، فارس ۳۷٫۵ و استان گیلان ۳۷٫۲ درصد بوده است که با توجه به رشد قیمت این بخش طی سال ۱۴۰۰ پیش‌بینی می‌شود که این رقم در سال گذشته به بیش از این مقدار برسد. اما از مواردی که دولت باید در امر مسکن بدان توجه داشته باشد استفاده از تجربیات گذشته و عدم مسئولیت‌سازی برای خود در تمام حوزه‌ها از قبیل مسکن است چرا که نگاهی به آمار نشان می‌دهد در طول ۴۳ سال گذشته بخش خصوصی بهترین عملکرد خود را در ساخت مسکن در دوره سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ که دوره طراحی و اجرای مسکن مهر بوده با شروع به ساخت یک میلیون و ۶۰۰ هزار واحد به منصف ظهور گذاشته است به

عبارت دیگر بخش خصوصی در یکی از عظیم‌ترین پروژه‌های ساخت مسکن کشور در کنار دولت به این امر پرداخته و توانسته است قسمتی از حجم تعهدات را ایفا کند. از سوی دیگر معضلات قانونی نظیر طولانی شدن زمان صدور پروانه ساخت، بروکراسی‌های خسته کننده که علاوه بر صرف زمان فراوان، سرمایه بخش خصوصی را در این مدت قفل می‌کنند همچنین نبود اطلاعات شفاف از دانشگان مسکن، طرح‌های حمایتی از قبیل مسکن مهر و مسکن ملی را که با عطفیاریانه‌های مختلف ساخته شده و ساخته می‌شوند را با چالش مواجه می‌کنند و در موارد بسیاری به جای رسیدن به جامعه هدف مستحق به افراد عزیزماندمی‌رسد. از این روست اقدامات لازم در این خصوص علاوه بر یکپارچه‌سازی و برخط شدن فرآیندها و حذف مراحل زائد، موضوع شفافیت در اطلاعات دانشگان مسکن و زمین و تشویق بخش خصوصی جهت ورود به عرصه ساخت مسکن (که سهم بالایی از آن از مسیر کاهش موانع قانونی می‌گذرد) می‌تواند هم‌جورانی جامعه را نسبت به موضوع مسکن آرام کند و هم دست دولت را برای اقدامات مثبت بدون آنکه خود تصدی تمام مراحل را برعهده گیرد، باز کند.

پیش‌بینی مثبت نسبت به کاهش ضریب جینی

از جنبه‌های مهم بررسی عملکرد سیاست‌های اقتصادی و اثر بخشی آن بررسی شاخص‌هایی است که وضعیت توزیع درآمدی میان افراد جامعه و نابرابری‌های آن را توضیح می‌دهد که در این خصوص می‌توان از ضریب جینی به‌عنوان معروف‌ترین و پرکاربردترین این شاخص‌ها نام برد. در واقع پس از بیان اتفاقات رخ داده در اقتصاد و بهبود برخی از شاخص‌های اقتصادی، انتظار مردم و هدف مطلوب سیاست‌گذاران آن است که اثر بخشی مثبت این اقدامات در سفره مردم و وضعیت درآمدی آنان دیده شود که از ضریب جینی در این خصوص می‌توان بهره گرفت. این ضریب که به‌عنوان یک شاخص آماری اعداد بین صفر و یک رادر بر می‌گیرد هر قدر به عدد صفر نزدیک شود اشاره به به برابری کامل در توزیع درآمد داشته و بالعکس با نزدیک شدن این شاخص به یک، نابرابری در توزیع درآمد افزایش می‌یابد. اما بعد از توضیحات مربوطه به این شاخص بررسی ضریب جینی کشور در طی ادوار اخیر موضوعی است که می‌تواند به فهم بهتر وضعیت توزیع درآمد و روند آن کمک کند. در این خصوص باید گفت بررسی هانشان از عدم انتشار اطلاعات آخرین ضریب جینی کشور داشته چرا که با توجه به روال محاسباتی و... این انتشار طی ماه‌های نخست فصل تابستان انجام می‌گیرد. اما قبل از بررسی ضریب جینی طی سال‌های اخیر، نگاهی به آمار نشان می‌دهد ضریب جینی طی بازه ۲۱ ساله میان سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰ بالاترین ضریب جینی (بدترین وضعیت) مربوط به سال ۱۳۸۵ بوده که با ضریب ۰٫۴۴ بیشترین میزان را در بازه مورد اشاره داشته است؛ مساله‌ای که قله سال‌های نزدیک به آن بود پس از آن این ضریب کاهش پیدا کرد. اما نکته مهم در خصوص روند تاریخی ضریب جینی کشور، کاهش آن از سال ۱۳۸۹ با ضریب جینی ۰٫۴۱ به ضریب جینی ۰٫۳۷ در سال ۱۳۹۰ است. چرایی این موضوع نیز به مساله اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها و پرداخت یارانه نقدی برمی‌گردد که این موضوع باعث شد تا ضریب جینی طی سه سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ در همان محدوده باقی بماند و تنها پس از این سال ها بود که روند افزایشی را داشت تا در سال ۱۳۹۷ به ضریب ۰٫۴۱ افزایش یابد اما این ضریب طی سال‌های بعد به ۰٫۳۷، عقب‌نشینی کرده تا در سال ۱۴۰۰ به ۰٫۳۹ برسد. در این خصوص همان‌گونه که ذکر شده به دلیل عدم اعلام و انتشار محاسبات نمی‌توان عدد قطعی را اعلام کرد اما به نظر می‌رسد با توجه به افزایش یارانه نقدی که در سال ۱۴۰۱ اتفاق افتاد می‌توان انتظار کاهش این ضریب را داشت اما از سوی دیگر ممکن است نسبت به تورم رخ داده در این سال نیز اشاره شود. اما در کنار موضوع نقدی شدن این یارانه‌ها، بهبود دقت در اصابت و دریافت آن و افزایش یارانه سه دهک پایین به ازای هر نفر نسبت به سایر دهک‌ها مواردی است که می‌تواند پیش‌بینی‌ها را نسبت به کاهش ضریب جینی قوت بخشد.

رشد مثبت تولید طی یک سال اخیر و رکورد اشتغال صنعتی یکی از زوایای توجه به وضعیت اقتصادی و فضای حاکم بر اشتغال کشور، از دریچه اشتغال بخش صنعتی است که در این خصوص، شاخص تولید صنعتی شرکت‌های بورسی و وضعیت شهرک‌های صنعتی نیز بیانگر این موضوع است که طی یک سال اخیر وضعیت تولید بهتر شده است؛ چرا که تعداد شاغلان بخش صنعت رکورد تاریخی به ثبت رسانده؛ از این خصوص نگاهی به آمار نشان می‌دهد در سال ۱۴۰۱ تعداد شاغلان بخش صنعت به حدود ۸ میلیون نفر رسیده که نسبت به ۷٫۷ میلیون شاغل این بخش در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ اشتغال این بخش افزایش حدود ۲۰۰ هزار نفری داشته است. اما موضوع مهم‌تر اینکه، اشتغال ۸ میلیون نفری بخش صنعت در سال ۱۴۰۰ بالاترین اشتغال این بخش در طول تاریخ صنعتی ایران است، به طوری که نگاهی به آمارهای قابل دسترس نشان می‌دهد در سال ۱۳۸۴ اشتغال این بخش ۶٫۲ میلیون نفر بوده که این تعداد با افزایش یک میلیون نفری تا سال ۱۳۹۵ به ۷٫۲ میلیون نفر رسیده است. اما از سال ۱۳۹۶ تا پایان سال ۱۴۰۰ تعداد شاغلان بخش صنعت به ۸ میلیون نفر رسیده است. به عبارتی در حالی که بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۵ حدود ۱۲ سال طول کشید تا تعداد شاغلان بخش صنعتی کشور افزایش یک میلیون نفری را تجربه کند، این بار این بازه ۷ سال طول کشیده است. از سوی دیگر نگاهی به شاخص تولید صنعتی شرکت‌های بورسی (به دلیل گستردگی و پرکارندگی بالای شرکت‌های تولیدی، امکان نگاه کلی به تمام جنبه‌های کلی این موضوع برای فعالان این عرصه مقدور نیست اما شاخص تولید صنعتی شرکت‌های بورسی به دلیل در دسترس بودن اطلاعات و در دست داشتن بیش از نیمی از تولیدات کشور می‌تواند توضیف گویای وضع موجود باشد) نشان می‌دهد این شاخص علی‌رغم آنکه از مهر سال ۱۴۰۰ تا اردیبهشت ۱۴۰۱ روند منفی را تجربه می‌کرد اما از خرداد ۱۴۰۱ نسبت به بازه‌های زمانی مشابه بار شد مثبت همراه بود چنانکه در اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ با به جا گذاشتن رشد ۶٫۷ درصدی به ۱۲ ماه رشد مثبت خود را حفظ کرده است.

هزینه درآمدهای نفتی با نگاهی توسعه‌ای از محورهای درآمدی که جریان اصلی زور و روری به کشور را تشکیل می‌دهد، فروش نفت است که بر اساس اظهارات رئیس‌جمهور تمام مبالغ فروش نفت وصول می‌شود. نگاهی به آمار درآمد نفتی ایران طی بازه‌های ۱۱ ماهه نشان می‌دهد که حجم صادرات نفتی ایران طی ۱۱ ماهه سال ۱۳۹۵ به ۵۱ میلیارد و ۱۰۶ میلیون دلار می‌رسد که این رقم طی ۱۱ ماهه سال بعد به ۵۷ میلیارد و ۵۳۷ میلیون دلار و بازه زمانی مشابه سال ۱۳۹۷ به حدود ۵۲ میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار رسید. اما میزان فروش نفت ایران در طول ۱۱ ماهه سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب با حدود ۲۳ و ۱۹٫۲ میلیارد دلار به کمترین میزان دوره خود رسید. اما این میزان پس از دوره ذکر شده، مجدداً افزایش یافت تا با صادرات ۳۵٫۵ میلیارد دلاری در ۱۱ ماهه ۱۴۰۰ و در نهایت صادرات تقریبی ۵۴ میلیارد دلاری مجدداً به ارقام قبل از سال ۱۳۹۸ باز گردد. در این خصوص باید گفت بر مبنای صحبت رئیس‌جمهور در خصوص افزایش فروش و دریافت ارز حاصل از این امر، نکته مهم استفاده از این مبالغ دریافتی است چنانکه عطف صنعت نفت و گاز به سرمایه‌گذاری و رقابت با کشورهای جنوبی خلیج فارس و همچنین نیاز کشور به سرمایه‌گذاری در بخش ماشین‌آلات و صنایع میان دستی جزء موضوعاتی است که علی‌رغم تنگنای مالی دولت نباید مورد غفلت قرار گیرد.

رشد اقتصادی بالا و یابانیت؛ نیاز واجب ایران

پرواضح است که هدف نهایی تمام فعالان اقتصادی ایجاد ارزش افزوده مادی و معنوی در صنایع و محصولات خود است که این هدف، در مجموع منجر به رشد اقتصادی می‌گردد. به عبارت دیگر رشد اقتصادی که به معنای افزایش تولید ناخالص داخلی بوده نشان دهنده ثمردهی فعالیت‌های اقتصادی فعالان این بخش و تحقق سیاست‌های سیاست‌گذاران اقتصادی و غیراقتصادی است. در این خصوص بررسی آمار رشد اقتصادی کشور نشان می‌دهد که نرخ رشد اقتصادی طی دهه ۹۰ بر بستری از ثبات جریان نداشته و افزایش و کاهش آن نشان از نوسانی بودن شرایط اقتصاد داشته است. باید توجه داشت وجود ثبات در اقتصاد و قابلیت پیش‌بینی پذیری فعالیت‌های اقتصادی و همچنین تصمیمات سیاست‌گذاران و مدیران چه در بخش اقتصادی و چه در سایر بخش‌ها نظیر سیاست‌های خارجی به افزایش ثبات نرخ رشد اقتصادی کمک می‌کند. نگاهی به آمار اعلام شده توسط مراجع رسمی نشان می‌دهد نرخ رشد اقتصادی با لحاظ نفت به ۴٫۸ و بدون در نظر گرفتن آن به ۴٫۵ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده که نشان دهنده افزایش نیم درصدی نرخ رشد اقتصادی بدون نفت نسبت به سال گذشته خود است. در واقع نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۴۰۰ با احتساب نفت ۴٫۸ و بدون آن ۴ درصد بوده که البته نسبت به سال ۱۳۹۹ با رشد همراه بوده (لازم به ذکر است علت این رشد به واسطه خروج از شرایط همه‌گیری کرونا و فعال شدن ظرفیت‌های غیرفعال شده در این دوره بوده است). در این خصوص باید گفت علی‌رغم تجربه نتایج دهه ۹۰ و میزان رشد اقتصادی مثبت طی سه سال گذشته و هر چند به صورت اندک، این نرخ رشد در کشوری با مختصات اقتصادی و جغرافیایی ایران و ظرفیت‌های استنفاد نشده به